

**ГЕНЕРАЛНА ДИРЕКЦИЯ ЗА ВЪТРЕШНИ ПОЛИТИКИ НА
СЪЮЗА**

**ТЕМАТИЧЕН ОТДЕЛ Б: СТРУКТУРНИ ПОЛИТИКИ И ПОЛИТИКА
НА СБЛИЖАВАНЕ**

КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

**НАСЪРЧАВАНЕ НА ЧАСТНИТЕ
ИНВЕСТИЦИИ В СЕКТОРА НА
КУЛТУРАТА**

ОБОБЩЕНИЕ

Резюме

В проучването се определят тенденциите при насърчаването на частните инвестиции в сектора на културата в държавите-членки на ЕС. То доразвива емпиричните данни, събрани посредством въпросници, изследвания на конкретни казуси от пет държави и теоретични изследвания. В него се прави преглед на механизмите и мерките, които се използват за насърчаване на частните инвестиции, включително: данъчна рамка (напр. насърчаване на консумацията на култура и делова дейност и инвестиции с филантропска цел), финансови и банкови схеми и механизми за посредничество. Прави се съпоставка между частните инвестиции в културата в САЩ и в Европа.

Този документ беше поискан от комисията по култура и образование на Европейския парламент.

АВТОРИ

ИМО – Институт за международни отношения
Vesna Čoprič, Ph.D., водещ изследовател
Aleksandra Uzelac, Ph.D., координатор на проучването
Jaka Primorac, Ph.D.
Daniela Angelina Jelinčić, Ph.D.
Andrej Srakar, M.Sc.
Ana Žuvela, M.A.

ОТГОВОРЕН АДМИНИСТРАТОР

Г-жа Ana Maria Nogueira
Тематичен отдел по структурни политики и политика на сближаване
Европейски парламент
B-1047 Bruxelles
Електронна поща: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

РЕДАКТОРСКО СЪДЕЙСТВИЕ

Г-жа Lyna Pärt

ЕЗИКОВИ ВЕРСИИ

Оригинал: EN
Превод: CS, DA, DE, EL, ES, ET, FI, FR, HU, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, SV.

ОТНОСНО РЕДАКТОРА

За осъществяване на връзка с отдела или за абониране за месечния му информационен бюлетин, моля, пишете на: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Ръкописът е завършен през юли 2011 г.
Брюксел, © Европейски парламент, 2011 г.

Този документ е на разположение в Интернет на следния адрес:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

ОПРОВЕРЖЕНИЕ

Настоящата докладна записка е на разположение в Интернет на адрес:
Отговорност за мненията, изразени в настоящия документ, носи изцяло авторът.
Въпросните мнения не отразяват непременно официалната позиция на Европейския парламент.

Възпроизвеждането и превеждането за нетърговски цели са разрешени при условие, че се посочва източникът и издателят получава предварително известие, както и копие.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

- A&B** Изкуства и бизнес
- ABSA** Асоциация на бизнеса за спонсориране на изкуствата
- ACE** Съвет по изкуствата на Англия
- ACRI** Национална асоциация на местните банки за спестявания и банковите фондации
- ADMICAL** Carrefour du Mécénat d'Entreprise (Мрежа за корпоративна филантропия)
- AEDME** Asociación Española para el Desarrollo del Mecenazgo Empresarial
- BC** Bondardo Comunicazione
- BDI** Haus der Deutschen Wirtschaft (**Федерация на германската индустрия**)
- CAF** Фондация за благотворителна помощ
- CATI** Провеждане на интервюта по телефона с помощта на компютърни програми
- CCR** Корпоративна културна отговорност
- CEG** Група за творчески износ
- CEREC** Европейски комитет за бизнес, изкуство и култура
- CHPA** Закон за опазване на културното наследство
- CIAV** Програма за аудио-визуални инвестиционни сертификати
- CNC** Centre National de la Cinématographie
- CSR** Корпоративна социална отговорност
- CZK** Чешка крона, валута
- DCMS** Министерство на културата, средствата за масово осведомяване и спорта
- EK** Европейската комисия
- ЕИП** Европейско икономическо пространство
- EFCS** Европейска рамка за културна статистика
- EGEDA** Асоциация за предоговаряне на правата на режисьорите на аудио-визуални материали

- EIS** Инвестиционна схема на предприятията
- ЕС** Европейски съюз
- EUR** Евро, валута
- FPC** Предприятие за филмови продукции
- GBP** Британски лири, валута
- БВП** Брутен вътрешен продукт
- ICAA** Институт за кинематография и аудио-визуални изкуства
- IFCIC** Institut de Financement du Cinéma et des Industries Culturelles
- IMO** Institut za međunarodne odnose (Институт за международни отношения)
- IWK** Initiativen Wirtschaft fur Kunst (Австрийски бизнес комитет за изкуствата)
- JSKD** Обществен фонд за културни дейности
- LOF** Закон за фондациите
- MKIDN** Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Министерство на културата и националното наследство)
- MLA** Съвет за музеи, библиотеки и архиви
- NCK** Narodowe Centrum Kultury
- NDPB** Неведомствен публичноправен орган
- NESTA** Национален фонд за наука, технологии и изкуство
- NEA** Национален фонд за изкуство
- НПО** Неправителствена организация
- NHMF** Възпоменателен фонд за националното наследство
- NIOK** Център с нестопанска цел за информация и обучение
- NPO** Организация с нестопанска цел
- NSRK** Национална стратегия за развитие на културата
- Nyx Forum** Датски форум за изкуство и бизнес
- ОИСП** Организация за икономическо сътрудничество и развитие
- PBA** Закон за общественополезната и доброволческата дейност
- PBO** Общественополезна организация

PDAΑIA	Закон за защита на документи, архиви и архивни институции
PLN	Полска злота, валута
ПЧП	Публично-частни партньорства
PVF	Фондация за филантропски предприятия
RCAHMW	Кралска комисия за древни и исторически паметници в Уелс
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
RTV	Радио и телевизия
SAZAS	Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito glasbene avtorske pravice Slovenije (Общество на композиторите, авторите и издателите за защита на авторските права в Словения)
SEK	Шведска крона, валута
SKK	Словашка крона (коруна), валута
МСП	Малки и средни предприятия
SOFICA	Société pour le Financement de l'Industrie Cinématographique et Audiovisuelle
TCA	Закон за данъчно консолидиране
ДФЕС	Договор за функционирането на Европейския съюз
OK	Обединеното кралство
ЮНЕСКО	Организация на Обединените нации за образование, наука и култура
САЩ	Съединени американски щати
USD	Щатски долар, валута
ДДС	Данък добавена стойност
VP	Филантропия на предприятията
ZUJIK	Закон за упражняване на обществен интерес в културата
ZAMP	Združenje avtorjev Slovenije (Общество на авторите в Словения)
WWIK	Закон за доходите на артистите

ОБОБЩЕНИЕ

1.1. Въведение

1.1.1. Обхват на проучването

На икономиката със смесено финансиране на изкуството и културата по принцип се гледа като на модел за финансова устойчивост. И докато различните източници на финансиране за културни дейности включват публична подкрепа, частна подкрепа и трудови доходи, настоящото проучване е посветено на анализа на частните инвестиции в културата. Настоящото проучване се стреми да анализира различните форми на частни инвестиции от гледна точка на културните политики и съществуващите стимулиращи мерки. Проучването има за цел да предостави възможност на Европейския парламент за по-добро разбиране на значението на обществените стимули за частно финансиране на културата. Основният акцент на настоящото изследване е върху значението на икономическите, политически и културни аспекти на начините на финансиране и механизмите, разработени от правителствата за насърчаване на частните инвестиции в сектора на културата, и разпространеното използване на тези начини и механизми. Проучването прави опит да определи общите тенденции в ЕС по отношение на частното финансиране на сектора на културата, като същевременно дава примери за нови практики и политики в държавите-членки на ЕС. Неговият акцент е върху изследването на основните съображения за финансиране на сектора на културата и основните пречки, с които се сблъскват частните инвеститори. Проучването разглежда необходимостта от сравнително изследване на културните политики в тази област и подчертава общата отговорност на държавите-членки на ЕС за предоставяне на сравнителни данни на европейско равнище. Също така е включен кратък анализ на тенденциите и основните разлики спрямо Съединените американски щати.

Понятието частни инвестиции, съгласно определението в настоящото проучване, включва инвестиране, даряване или изразходване на средства за култура от физически лица, предприятия или недържавни организации. Това определение излиза извън понятието за частни инвестиции, което основно се свързва с капиталова възвращаемост, и включва частната подкрепа и доходите от физически лица, предприятия и организации с нестопанска цел, независимо дали с цел инвестиране, спонсорство, дарение или консумиране на култура. Поради това съответните форми на подкрепа, които се обсъждат в настоящото проучване, са преки инвестиции, спонсорство, патронаж и дарения, доходи от собствени приходи, като билети, такса вход и други стоки. Инвестирането, дарението и изразходването на средства се ръководят от различни мотиви: инвестирането се ръководи от принципа на приходите, които се измерват по отношение на печалбата, дарението се ръководи от принципа на социалната отговорност, изразена посредством социални, символни и сходни неикономически стойности на културата, а изразходването на средства се ръководи от принципа на суверенитета на потребителите, измерен с пазарната стойност или стойността на използване на културата, както и истинската стойност на културата.

1.1.2. Използвани източници на данни

Широко разпространеното схващане, че икономиката със смесено финансиране на изкуството и културата може да осигури нови перспективи за устойчиво развитие на дейностите в сектора на културата, породила натиск за финансиране с други източници за допълване на публичните средства и насърчаване на тяхното използване. Поради това е изненадващо, че липсват достатъчно сравнителни данни за мащаба на частните фондове за култура и за ефективността на дадените мерки и сравнителната методология в Европа. Налице е известно ограничено наблюдение на различните национални условия благодарение на проучвания и изследвания на частните дарения и спонсорирането на културата, които се извършват от организации за изкуство и

бизнес. Наличните данни обаче се събират посредством различни методологии и поради това им липсва качество за съпоставимост на европейско равнище.

За да се компенсира липсата на систематични данни относно въпросите, свързани с частните инвестиции в културата, и по-специално във връзка със съществуващите стимули за частни инвестиции в ЕС, е направен опит да се извърши наблюдение на положението в сектора на частните инвестиции в различни държави-членки на ЕС чрез събиране на информация под формата на въпросници. До министерствата на културата в 27-те държави-членки на ЕС беше изпратен въпросник за събиране на данни относно съществуващите стимули за частни инвестиции в културата. Получените отговори се различават по отношение на степента на предоставените подробности. Получихме отговори от голям брой министерства на културата, които ни информират, че не събират системно подобни данни или че тези данни са от компетентността на министерствата на финансите. На съществуващите организации за изкуство и бизнес и културни организации в Европа също бяха изпратени кратки списъци с въпроси относно частните инвестиции в сектора на културата. Беше извършено по-подробно наблюдение на избрани държави чрез провеждането на пет изследвания на конкретни казуси (Италия, Нидерландия, Полша, Словения и Обединеното кралство). Компендиумът на културните политики и тенденции в Европа – паневропейски проект за картографиране на културните политики, е друг ценен източник на данни за този анализ. Също така подробно беше проучена съответната теоретична литература с акцент върху тази тема.

1.1.3. Структура на проучването

Проучването се състои от седем глави. Глава I представлява въведение към проучването. В глава II се разясняват в техния контекст основните понятия, използвани в проучването, като се посочват основните понятия във връзка с културната политика и начините на финансиране и се осигурява рамка за разбиране на ролята на данъчното облагане и неговите основни характеристики. Тя прави преглед на финансирането на изкуството и културата, като го класифицира според три източника (т.е. публично финансиране, частно финансиране и доходи), както и според различните финансови донори (т.е. корпоративни, физически лица и организации с нестопанска цел). В тази глава се разглеждат начините на финансиране чрез неговите икономически, политически и културни измерения. Като се има предвид културният суверенитет на държавите-членки на ЕС и ограничената роля на европейското данъчно регулиране, в тази глава също така накратко се разглежда влиянието на регулирането на ниво ЕС на данъчното облагане в държавите-членки. Прави се типология на различните видове частни инвестиции според мотивите за подобни инвестиции (напр. преки инвестиции, включително публично-частни партньорства; спонсорство; патронаж и дарения). В нея се подчертава, че всички усилия на правителствата са в тясна връзка с проактивния сектор на културата: културното предприемачество, ефективното пласиране на пазара, интензивното набиране на средства и създаването на аудитория, заедно с „промяната при цифровите технологии“, са нови предизвикателства за всички засегнати. В глава III се описват избраните механизми, инструменти и мерки относно данъчните намаления и удръжки, финансовите стимули за привличане на потенциални съвместни донори, основните организации, които посредничат между изкуството и бизнеса или изкуството и държавните сектори, и други политически насоки, които биха могли да въведат нови тенденции. В глава IV се представят пет изследвания на конкретни казуси от различни части на ЕС: Севера и Юга, старите и новите държави-членки, както и различните традиции в културната политика (Италия, Нидерландия, Полша, Словения и Обединеното кралство), в опит да се определят съществуващите практики и тенденции при насърчаване на частната подкрепа за културата. Глава V обсъжда системата на САЩ за стимулиране на частните инвестиции в културата в сравнителна перспектива. Една от причините за тези различия е наличието на културни и системни разлики в системите за финансиране в Европа и САЩ. По този начин в настоящото проучване се дава възможност за разглеждане на избрани механизми за частно финансиране в САЩ. Глава VI предлага

някои окончателни бележки, докато в глава VII се предлагат препоръки относно начините за насърчаване на частното финансиране в сектора на европейско равнище, както и чрез политически идеи, които излизат извън сферата на компетентност на ЕС, но могат да отговарят на тенденциите, съответстващи на схващанията на националните и регионални правителства.

Изготвените от екипа по проекта материали, които служат за основа на настоящия доклад, се състоят от пет приложения към настоящото проучване: В приложение 1 се представят мерките за насърчаване на частните инвестиции в избрани сектори на културата, а именно, аудио-визуалния сектор и културното наследство. В приложение 2 се дават пълни, задълбочени варианти на изследванията на конкретните казуси, представени в глава IV на настоящото проучване. Приложение 3 се състои от списък на съществуващите стимули за насърчаване на частните инвестиции в културата в държавите от ЕС, изготвен като работен файл за настоящото проучване. В приложение 4 се очертава по-подробно, в сравнение с глава V, системата в САЩ за частни дарения и нейните особености, докато приложение 5 предлага кратък речник на използваните в настоящото проучване термини.

1.2. Частни инвестиции в културата: основни понятия

В настоящото проучване под **култура** се има предвид сектор на дейност във връзка с оригиналните творчески изкуства, който има икономическо влияние и генерира социални ползи чрез създаване, производство и разпространение на стоки и услуги в различни сфери на културата. Резултатите в сектора на културата олицетворяват различни културни ценности. За да се направи точна оценка на културната стойност, културата трябва да се разглежда като частна пазарна стока, както и като обществено благо. Двата основни аспекта на стойността на културата са икономическата и културната стойност. Икономическата стойност се състои от стойности за употреба и за неупотреба. Пазарната стойност или стойността за употреба на културата може да се изрази по отношение на цените на културните стоки и услуги. Понятието стойност за неупотреба означава стойности, които лицата свързват с културните стоки и услуги, въпреки че не ги ползват лично (напр. присъствие на събития, посещение на изложби, четене на книги) (Hansen, 1997; Navrud and Ready, 2002). Стойностите за неупотреба могат допълнително да се класифицират в категориите вариант, наследство, съществуване, престиж и образователни стойности (Frey and Pommerehne, 1989). Понятието културна стойност се отнася за стойността, която има дадена културна стока или услуга независимо от нейното място в икономическата система. Културните стойности се разделят на социални, символични, естетични, духовни, исторически и автентични (Throsby, 2001).

За целите на настоящото проучване е разработена класификация на източниците в **икономиката със смесено финансиране**. Съответно съществуват три основни източника на финансиране на културата в Европа: публична подкрепа (пряка или косвена), частна подкрепа (подкрепа от бизнеса, индивидуални дарения, фондации и тръстове) и трудови доходи.

Публичната подкрепа включва пряка и косвена публична подкрепа. *Пряката публична подкрепа* за културата се определя като подкрепа за културни дейности от държавни и/или други публични органи. Тя включва субсидии, награди, помощи и др., т.е. средства от публичните фондове се превеждат пряко по сметките на получателите. *Непряката (косвена) публична подкрепа* включва мерки, приети от държавните и/или публични институции, обикновено посредством нормативни актове, в полза на културни организации без трансфер на средства от едните към другите. Косвените мерки се отнасят основно за данъчни разходи, т.е. приходите, от които местните органи и националните правителства се отказват поради данъчни облекчения за културни институции, съответните помощи и други финансови или банкови схеми, с

които бенефициерите, а не държавните служители, определят коя организация ще се възползва от тях.

Частна подкрепа – частната подкрепа за културата означава финансова подкрепа чрез инвестиции, дарения или изразходване на средства на равнище физически лица или непублични организации. Частната подкрепа може да бъде разделена още на подкрепа от бизнеса, индивидуално дарение и подкрепа от фондации и тръстове. *Бизнес подкрепа* означава пряка инвестиция, която има за цел капиталова възвращаемост, включително публично-частни партньорства и инвестиции в колекции на произведения на изкуството, както и спонсорство и корпоративни дарения. *Индивидуалното дарение* включва всички транзакции на физически лица с цел дарение или принос за културата. Индивидуалното дарение следва да се разграничава от разходите на домакинствата за култура, които попадат в категорията доходи. Подкрепата от *фондации и тръстове* означава подкрепа от посреднически институции, обикновено учредени със закон, които служат за специални цели и мисии и се подкрепят от частни дарения.

Доходи – тази категория включва всички отделни разходи за културни цели, като такса вход за културни институции или закупуване на предмети на културата. Поради това под доходи се разбират всички преки приходи, получавани от културните организации на пазара.

Пряката публична подкрепа за културата понастоящем показва тенденция на намаление, като **последствията от неотдавнашната финансова криза** ускоряват този процес. Повечето държави достигат лимитите на своите бюджети и поради тази причина започват да проявяват желание за експериментиране със системи за частна подкрепа за културата. През изминалите десетилетия се наблюдава нарастване на бизнес подкрепата в европейските държави, но в момента тя намалява поради разразилата се неотдавна финансова криза. Частните фондации в Европа също съкращават своите бюджети, а индивидуалните разходи също са засегнати в негативен план.

Съществува връзка между инвестициите в културата и културните стойности. Съществуват четири подкатегории частни инвестиции в култура според мотивите за тях: **преки/капиталови инвестиции**, чийто основен мотив е печалбата (и поради това касаят основно икономическата стойност); **спонсорство**, което е двустранен процес на взаимодействие с бизнеса (то носи печалба и признаване на дадена марка за предприятията, както и ползи за културните организации); **дарения и патронаж**, при които мотивите на донорите и патроните основно съответстват на социалните, символични и сходни неикономически стойности, т.е. даренията касаят основно реализацията на културни ценности във всички техни форми; и **доходи**, което отразява както икономическите, така и културните стойности.

Частното финансиране също така има различни недостатъци, а именно акцента върху конвенционалните художествени програми и престижни културни организации. Поради това смесената икономика, при която публичното финансиране осигурява солидни основи за стабилността на сектора, частното финансиране подкрепя подбрани събития или производители според индивидуалните предпочитания и доходите осигуряват възвращаемост на потребителите, може сама да компенсира дефектите на всяка форма на финансиране. Разнообразяването на източниците на финансиране има за цел да отстрани несистемните рискове, така че положителното представяне на един източник на финансиране да неутрализира негативните характеристики на друг такъв.

Важен момент за насърчаването на частните инвестиции в сектора на културата е **данъчната политика**. Пресичането на данъчната политика и културната политика е очевидно, тъй като данъчното регулиране може да има положителни или отрицателни последици за културата. Културната политика и фискалната политика винаги са били и

стават все по-взаимно свързани. Данъчното законодателство е важно по отношение на разширяването на финансовата независимост на сектора на културата. Като средство за насочване на публично финансиране към изкуството, основното предимство на данъчната политика е нейната неутралност в смисъл, че данъчните стимули не са свързани с художественото съдържание. По-скоро критериите са общи и са свързани с областта или видовете бенефициери. Физическите лица, корпоративните предприятия и фондациите с нестопанска цел сами трябва да вземат решения във връзка с културата. Поради това е важно да се разбере и да се насърчава данъчна политика, която взема под внимание културните аспекти, като подходящ инструмент на културната политика, и по този начин позволява вземането на индивидуални решения в подкрепа на културни проекти.

Съществуват много и различни понятия, които се използват по отношение на данъчни мерки, като данъчни облекчения, отстъпки, удръжки, намаления, приспадане, стимули и др. И докато повечето от тези понятия се отнасят за намаляване на стойността на данъчната основа, данъчните стимули се отнасят за конкретните мерки, насочени към насърчаване на желано поведение спрямо изкуството и културата. Данъчните облекчения рядко са разработени специално за културата и изкуствата, а за по-широка филантропска категория (O'Hagan, 1998). Културната сфера е само една от многото области за благотворителни дейности, сред които социални въпроси, здравеопазване, спорт, религия и др. Тъй като наличните статистически данни не винаги разграничават културата от другите области на филантропията, е трудно частните инвестиции в културата да се наблюдават чрез наличните механизми. Намалената ставка на ДДС в европейски план представлява една от най-значимите мерки за непряко публично финансиране, като по този начин прави политиката за ДДС важен инструмент на европейската културна политика.

1.3. Частни инвестиции в културата: подобрени механизми и мерки

Разработени са различни мерки и механизми за увеличаване на подкрепата на частното финансиране за изкуството и културата, като: данъчни стимули за донори, потребители и спонсори, стимули за набиране на средства чрез съответните помощи за комбиниране на публична субсидия с частно набрани средства, регулиране на публично-частните партньорства, подкрепа на механизмите за посредничество (напр. форуми за изкуство и бизнес, фондации за даване на помощи, фондове на принципа на лотарията и социални фондове за рисков капитал), използване на публично финансирани ваучери, които стимулират културните организации да се съревновават за спечелването на публика, и банкови схеми, които осигуряват благоприятен достъп до заеми. В сравнение с публичните субсидии (т.е. награди и стипендии), като форми на пряка публична подкрепа, тези мерки представляват непряка публична подкрепа за културата. Държавата косвено подпомага изкуството и културата посредством различни усилия за стимулиране, включително политики за отказване от данъци, при които данъчно задължените лица и бенефициерите, а не държавните служители, определят кои организации да се възползват от тези мерки.

В настоящата глава се представят шестнадесет подобрени конкретни механизми и мерки за насърчаване на частни инвестиции в културата в държавите-членки на ЕС. Те са определени посредством въпросник, изпратен до министерствата на културата в държавите-членки на ЕС, чрез данните, налични от Компендиума на културните политики и тенденции в Европа, и от други вторични източници, използвани в настоящото проучване, както и чрез придобита от изследванията на конкретните казуси представа.

1. Данъчните стимули във връзка с консумацията на култура са онези мерки, при които предмет на данъчно облагане е всяка форма на културно потребление (напр. закупуване на музика, картини, скулптури). Повечето общи форми на подобни мерки са **намаляване на ДДС** за закупуване на стоки на културата,

приспадане на данъци за закупуването на предмети на културата и други мерки, като трансфер на изкуство вместо плащане на данък. Намалването на ДДС за закупуване на стоки и услуги на културата представлява основната косвена субсидия за културната индустрия, особено при недостатъци на пазара (т.е. когато продукти на културата трябва да се субсидират, тъй като пазарът е твърде малък, за да функционира ефективно).

2. Нашето изследване чрез въпросници, както и данните от компендиума показват, че данните относно мерките в подкрепа на **спонсорството** не се наблюдават последователно. Спонсорството от бизнеса за културата присъства във всички държави, обект на изследването. Макар че спонсорството разполага с голям потенциал и се насърчава чрез данъчни стимули, то все още представлява малък процент от бюджетните приходи на културните организации.
3. **Публично-частните партньорства (ПЧП)** обикновено означават споразумение между правителството и частния сектор във връзка с предоставянето на публични услуги или инфраструктура. Социалните приоритети по този начин се сливат с управленските умения на частния сектор, като така се освобождава правителството от тежестта да управлява големи капиталови разходи и рискът за разходите се прехвърля върху частния сектор.
4. **Процентното законодателство**, или процентната филантропия, е данъчна мярка, чрез която данъкоплатците могат да посочат даден процент от своя данък върху доходите, който да бъде заделен за конкретна неправителствена организация или организация с нестопанска цел, а в някои случаи и за други организации, като църкви. Тази мярка се характеризира със следните две черти: 1) самите данъкоплатци решават индивидуално относно това, какъв процент от техния данък да бъде заделен; 2) използването на посочените средства се ограничава до подкрепа на определени бенефициери (Bullain, 2004). Измежду държавите-членки на ЕС системите на процентно законодателство в източноевропейските държави, като Унгария, Литва, Полша, Словакия, Румъния и Словения, са признати в най-голяма степен, макар че системата съществува и в някои други държави, като Италия.
5. **Индивидуалните дарения** за културни цели се определят като едностранни бизнес трансакции, от които донорът не очаква пряка полза. Даренията могат да бъдат правени в брой или в натура. Те обикновено следват по-високи културни ценности и печалбата не е основната мотивация. Въпреки това в ситуациите, при които донорът получава известни стимули за дарение за култура, обикновено се постигат по-добри резултати за културните организации. Редица държави-членки на ЕС прилагат мерки за стимулиране на индивидуалните дарения. Няколко държави предлагат приспадане на данък на индивидуални донори, следвайки примери от САЩ и страните с англосаксонска традиция в културната политика. Някои от тях (като Германия, Италия и Гърция) имат специални стимули за данъците върху наследството, при които данъкът може да се намали до 60% (Германия).
6. **Корпоративните дарения** са дарения в брой или в натура, направени от предприятия и други правни субекти в полза на културни организации или отделни творци. Мерките в подкрепа на корпоративните дарения най-често са под формата на данъчни стимули за донорите. Въпреки че са добре установени в държавите от англосаксонската традиция в културната политика, мерките в подкрепа на корпоративните дарения не се срещат толкова често сред отговорите на нашите въпроси в сравнение с мерките в подкрепа на индивидуалните дарения. По-малкият брой отговори в тази категория може да се отдаде на липсата на подходяща информация и наблюдение в тази сфера.

7. Няколко държави позволяват на данькоплатците да **прехвърлят** свое имущество, включително произведения **на изкуството, вместо заплащане на различни данъци**, като данък върху недвижимото имущество. Подобна система действа ефективно като система на „данъчен кредит“ в сравнение със системата на „приспадане на данъци“ (Freudenberg, 2008) и по този начин е по-ползотворна за данькоплатците, отколкото за хазната.
8. **Съответстващо финансиране**, или съответстващи безвъзмездни средства, е понятие, което се използва за описание на изискването или условието, според което частно дарение в брой или в натура трябва да съответства на определена сума, пропорционална на стойността на дарението от трета страна (напр. държава или местна общност). Съществува положителна връзка между публичните субсидии и частните инвестиции; тоест, има вероятност частните инвеститори да дадат повече средства за култура, когато са убедени в стойността на тази инвестиция посредством държавна подкрепа. Поради това съответстващото финансиране се проучва като възможен начин да се гарантира, че публичните инвестиции работят упорито за привличане на повече инвестиции от частния сектор.
9. В много от държавите **фондовете** за култура **на лотариен принцип** са важен източник на частни инвестиции в културата, тъй като тяхното разпределение позволява културна намеса, която иначе не би била възможна. Използването на фондовете за култура на лотариен принцип е доста нова мярка, но става все по-важна при търсенето на допълнителни субсидии в сферата на културата. Методите за събиране и преразпределяне на средства от фондовете за култура на лотариен принцип варират в отделните държави. Тези фондове често се свързват с данъчни средства, заделени за специални цели, в случая за конкретни културни цели.
10. Друга форма на стимулиране на частните инвестиции в културата е използването на **ваучери**. По принцип ваучерът е кредит с определена парична стойност, който може да се използва единствено за конкретна цел. В сферата на културата ваучерите се използват като начин за стимулиране на търсенето на културни продукти. В Европа най-добре познатата система на ваучери съществува в Словакия. Опити с подобни схеми са правени в Германия и в Обединеното кралство.
11. **Данъчни средства, заделени за специални цели**, са данъци, приходите от които (по закон) се запазват единствено за конкретна група или употреба. Това са случаи, при които получателите на данъчни средства, заделени за специални цели, също така получават допълнителни средства от държавния бюджет. Данъчните средства, заделени за специални цели, обикновено се срещат в секторите образование, строителство на магистрали, екология и социална сигурност (Pasquesi, n.d.). Тяхното използване рядко е отбелязано в отговорите на въпросите в нашия въпросник или в помощната литература. Тази възможност дава друг вариант за ефективно осигуряване на допълнителни средства за културни дейности.
12. **Банковите схеми** обикновено са схеми, прилагани от банките или свързани с работата на банките, за насочване на банкова подкрепа към сектора на културата. Те могат да включват заемни схеми, които дават преференциални лихвени проценти за културни дейности, или други инструменти, които са в полза на културни дейности. Един добър пример за банкова схема съществува в Нидерландия, където банка „Triodos“ решава да съсредоточи своите комуникации и дейности за корпоративна отговорност в подкрепа на сектора на културата. Културният фонд „Triodos“ отпуска заеми на културни институции и финансира изграждането и реновирането на културни институции, като музеи и театри (Holterhues, 2009).

13. Системите за насърчаване на частната подкрепа за култура се поддържат от различни органи, предоставящи безвъзмездни средства. **Фондациите** се отнасят към правната категоризация на организациите с нестопанска цел, които обикновено или даряват средства и предоставят подкрепа на други организации, или осигуряват източника на финансиране за свои собствени благотворителни цели. Европейският сектор на фондациите се разраства динамично и постига сериозно присъствие и значение в сектора на културата. Повечето фондации подкрепят социални въпроси и програми, докато културата представлява акцент в дейността на по-малък и ограничен брой фондации.
14. Друга нововъзникваща форма на частни инвестиции в сектора на културата е **филантропията на предприятията (VP)**, която прилага принципите на инвестиране в рисков капитал, като дългосрочни инвестиции и подкрепа за изграждане на капацитет, за доброволческия и общностния сектор. Това е форма на „ангажирана“ филантропия.
15. Съществуващите **организации за изкуство и бизнес** предоставят важни услуги посредством своите дейности, свързани с обучение, дейности за повишаване на обществената информираност и връзката между секторите на изкуството и бизнеса. Създаването на такива специализирани агенции, които да насърчават ангажираността между предприятията и сектора на изкуството, повишава участието на частния сектор в сектора на културата. Особено важен аспект на техните дейности е наблюдението и докладването на опитите за корпоративни дарения, тъй като на национално или европейско равнище не се събират систематично данни за частните инвестиции в култура.
16. Значението на новите механизми, които се разработват в областта на цифровите технологии, като **средства, събирани от група хора за осъществяване на разнообразни проекти (crowd funding)**, и **набиране на средства онлайн (online fundraising)**, се очертават като важни нови инструменти за насърчаване на частните инвестиции в култура.

1.4. Частни инвестиции в културата: изследвания на конкретни казуси в отделни държави

Европа разполага с разнообразни системи на културни политики, които се опитват да отговорят на предизвикателствата за балансиране на икономическата ефективност и производителност, от една страна, и преследване на желаните социални и културни цели, от друга (Boorsma, 1998). Тези системи се различават по своя организационен модел, от централизирани бюрократични модели до необвързващи модели. Съответно съществуват различия при употребата и ролята на косвените публични мерки, като данъчни облекчения и стимули, както и ориентирани към търсенето субсидии, като ваучери, безлихвени заеми, съответстващо финансиране и партньорства за публично финансиране, и степента на присъствие на организациите-посредници (напр. организациите за изкуство и бизнес и общественополезните фондации).

За целите на анализа на културните политики и начините за справяне с това предизвикателство в настоящото проучване са включени пет задълбочени изследвания на конкретни казуси в отделни държави. Тези казуси в подбрани държави дават представа за различните системи, които съществуват понастоящем, и определят практически мерки и примери за най-добри национални практики за насърчаване на частните инвестиции в сектора на културата. По този начин изследванията на конкретните казуси определят различни реалности и въпроси относно финансирането на културата. Избраните държави илюстрират разнообразния европейски контекст: Италия, Нидерландия, Полша, Словения и Обединеното кралство. Констатациите в тях подчертават общите черти и различията в европейски план. Констатациите показват, че Обединеното кралство и Нидерландия (държави с англосаксонска културна

традиция) разполагат с най-напредналите механизми и мерки за стимулиране на частния сектор да прави дарения за културата. Словения и Полша, като нови държави-членки на ЕС с пост-социалистическа среда, имат все още недостатъчно развити системи за подкрепа на частните инвестиции поради недостатъчно гъвкавите структури в сектора на културата. Италия, като държава със средиземноморска традиция, е междинен случай; доминирането на държавата все още продължава, като има големи възможности за участие на частния сектор.

- Италианският случай показва, че докато държавата има ключова роля и отговорност за оказване на подкрепа на културата, съществуват множество инициативи, стимули и системи за насърчаване на частната подкрепа на културата. Най-съществената позиция измежду тези системи е поета от фондациите в банковия сектор.
- Частните дарения за културата в Нидерландия са се увеличили през последното десетилетие както като дял от общите дарения, така и в абсолютна стойност. Много е постигнато от правителството по отношение на данъчното законодателство и програмите, които стимулират частните дарения. Настоящият модел на нидерландската културна политика съчетава както необвързващи характеристики, така и предприемачески модели. Обявените промени в културната политика за следващия четиригодишен период подчертават значението на предприемаческите модели.
- В Полша насърчаването на частните инвестиции в културата все още е в начален етап и се нуждае от добре развит стратегически подход за своето по-нататъшно развитие. Подобна нужда е свързана с потребността от цялостно реструктуриране на сектора на културата в Полша.
- Налице са твърде малко структурни промени, които водят до по-голямо участие на частния сектор в културата в Словения. Въпреки съществуващите цели, свързани с политиката в сектора на културата, за модернизация на публичния сектор в културата и мобилизация на частното финансиране съществуват малък брой конкретни мерки за прилагане на това направление.
- В Обединеното кралство за т.нар. „златен стандарт“ за финансиране на културата се счита „триножната икономика“, при която всеки източник на доходи (публичен, частен, трудов) представлява една трета от общия приход. В действителност, само доходите представляват една трета от общите приходи (32%); публичното финансиране представлява средно 53% от прихода на дадена организация за изкуство, докато частните инвестиции представляват останалите 15% (Mermiri, 2010a). Поради направените неотдавна съкращения в националните и местни бюджети за изкуство секторът на изкуството и културата е изправен пред необходимостта от намиране на алтернативни източници на доходи, а именно частни инвестиции, които да заменят публичните субсидии. Правителството търси нови начини за насърчаване на участието на частния сектор чрез създаване на фонд за стимулиране на донорите и изграждане на капацитета на организациите за изкуство за набиране на средства.

1.5. Европа срещу САЩ: сравнителен преглед на стимулите за частни инвестиции в културата

Сравнение на тенденциите в Европа и САЩ при частните инвестиции в културата показва големи различия в политическата ориентация и последващите резултати. Системите са различни както по отношение на тяхната структура, така и по отношение на размера на частните дарения. Някои от различията са свързани с политическата и правна среда, други произтичат от наличието на ресурси за набиране на средства и наличието на култура на искане, а трети са в основата на културата и традициите на даряване и предлагане на богатството.

След 90-те години на двадесети век настъпиха сериозни промени в политическото развитие в Европа и САЩ. И докато европейските държави въведоха фискално законодателство, което подкрепя и насърчава частните инвестиции в културата, в САЩ публичните органи значително намалиха публичната подкрепа за културата, като по този начин я оставиха в ръцете на пазарните сили.

Разграничението на културата като обществено благо и като пазарна стока е от съществено значение при съпоставката на степента на подкрепа за сектора на културата в европейските държави и в САЩ. Основното предизвикателство за Европа остава запазването на нейните постижения по отношение на подкрепата на изкуството и културата като обществено благо, при насърчаване на механизми за частното финансиране, които са по-стимулиращи, широки и разнообразни.

Повечето от различията между САЩ и ЕС са очевидни при средствата за фискална политика, където САЩ използва повече данъчни мерки, насочени към участие на частния сектор с дарения за културата. Подобни мерки включват, по функционално описание: разнообразните форми на частни дарения, по-високият процент индивидуални дарения в общото частно финансиране на културата, механизмите за благотворителни дарения, възникнали от данъчната рамка (напр. фонд за групови доходи, благотворителен тръст, който изплаща годишен доход на дарителя, а след неговата смърт остатъкът от сумата остава за тръста, както и благотворителен тръст, който получава годишен доход от дарителя, като след изтичането на срока остатъкът от сумата остава за дарителя), по-високият лимит за данъчни облекчения за индивидуални дарения и критериите за допустимост за получаване на данъчни облекчения.

В САЩ подкрепата на бизнеса за изкуството и културата се ориентира от благотворителните дарения към една по-основана на пазара и ориентирана към спонсорство стратегия.

Различията в степента на индивидуалните дарения в САЩ и Европа по принцип са свързани с федералния данък върху доходите, данъка върху недвижимото имущество, данъка върху приходите от капитал и данъка върху даренията. Инструментите, които системата в САЩ използва и които не са толкова широко използвани в Европа, са в сферите на филантропията на предприятията и планираните дарения.

Високата степен на частна подкрепа за изкуството в САЩ не води непременно до финансово стабилен сектор на изкуствата. Непрекъснатият ръст на постоянните разходи в съчетание с нарастващата конкуренция, по-високите очаквания от патроните, намаленото публично финансиране и общата икономическа криза възобновиха дискусиата във връзка с подходящата степен на подкрепа от страна на публичното и частното финансиране за културата.

1.6. Окончателни бележки

Европейската система на културно финансиране е преобладаващо ориентирана към държавата, а желанието за прилагане на стимули за частни дарения зависи от публичните политически рамки и политическата решимост. Повечето европейски държави достигат лимитите на своите бюджети, особено предвид наскоро настъпилата икономическа криза, и поради това следва да демонстрират все по-голямо желание да експериментират със системи за частна подкрепа за културата. Въпреки това са предприети много малко нови политически мерки за насърчаване на частните инвестиции в културата, което показва, че политиките изостават с отговора си на текущите тенденции и предизвикателства.

Следва обобщение на основните ключови моменти в настоящото проучване:

- Пряката публична подкрепа за култура понастоящем показва тенденция към намаление, като последствията от финансовата криза ускоряват този процес. В европейските културни политики се признава необходимостта от реформиране на сектора на културата с цел да се превърне в по-устойчив и предприемачески, въпреки че реалността показва различна степен на реализация на тази стратегическа цел.
- Пряката публична подкрепа акцентира основно върху оказване на подкрепа на културната инфраструктура и производството (т.е. културно предлагане), но последните тенденции показват, че политиките са се променили така, че да вземат предвид потреблението. Новото разглеждане на потреблението е довело до изискването културните организации да демонстрират своето значение за аудиторията.
- Мерките за непряка публична подкрепа чрез данъчни стимули в Европа са добре развити, но тяхното предприемане от гражданите, културните организации и предприятията варира в различните държави, което показва, че културата на даряване трябва да се насърчава и развива.
- Тенденцията за преекспониране на потенциала на частната подкрепа като алтернатива на публичната подкрепа е противоречива, тъй като частните средства бързо намаляват в период на криза и много от фактите подчертават, че съществува положителна връзка между ролята на държавата и на частните инвестиции в културата. Публичната намеса по отношение на съответстващото финансиране или фискалното насърчаване изгражда доверие в значението на културата за спонсорите и донорите, които желаят да оползотворяват един вече успешен и значим сектор.
- В Европа не е достатъчно добре развито професионалното събиране на средства. И докато съществува необходимост от подобно професионално събиране на средства, вземането на важното решение за наемане на лица, които да събират средства, е много трудно, когато често няма достатъчно средства за заплащане на основните културни или художествени дейности или за определяне на външни консултанти за набиране на средства. Поради това набирането на средства не е включено в достатъчна степен като неразделна част от оперативната структура в повечето културни организации.

Общата идея за повишаване на степента на частния принос за изкуството и културата се счита в голяма степен за обещаваща алтернатива, насочена към повишаване на финансовата стабилност на сектора на културата във време, когато публичното финансиране е подложено на внимателен преглед. Намаляването на спонсорството и даренията в условията на криза обаче не подкрепя тази идея. Необходими са повече усилия за създаване на по-силни връзки между аудиторията, предприятията и обществата за признаване на различните културни ценности и за възползване от тях според различните мотиви, които стоят зад частните решения за инвестиране в култура. Правителствата са изправени пред предизвикателства при подобряването на политическата и правна среда за насърчаване и възнаграждаване на частната подкрепа за културата. Спонсорите трябва да се насърчават да проучват нови възможности за по-новаторска реклама чрез изкуство и култура, патроните трябва да се насърчават да преоткриват своята страст за признаване на нови таланти, донорите трябва да се насърчават да се чувстват включени в придаването на форма на културния живот, а секторът на културата трябва да се насърчава да установява, че събирането на средства и спонсорството не са важни единствено поради финансовите причини, но и за социалното легитимиране на културните мисии.

1.7. Препоръки

Въз основа на констатациите в настоящото проучване по-долу са изброени предстоящите предизвикателства пред насърчаването на частните инвестиции в сектора на културата:

- **Създаване на добър баланс между пряката и непряката публична подкрепа за изкуство и култура**

Поради особеностите на европейските култури и моделите на културно развитие в Европа насърчаването на частни инвестиции в културата не следва да бъде в ущърб на публичното финансиране. Публичните и частните средства се допълват, тъй като солидната основа на публичното финансиране консолидира схващането за доверие в публичната стойност на културата, от една страна, и осигурява стабилността на сектора на културата, от друга. По време на криза търсенето на стоки на културата намалява още повече спрямо търсенето на други стоки. За да се запази публичната стойност на културата, публичната подкрепа е незаменима.

- **Създаване на методологии за събиране на сравнителна информация**

Липсата на систематични сравнителни данни за данъчната ситуация в ЕС, приложима за сектора на културата, и липсата на данни въз основа на обща методология са сериозни препятствия пред изследването на частните инвестиции в културата в Европа. Друго предизвикателство е свързано с разработването на обща рамка за класифициране на различните форми на филантропия, като културата е отделна категория, и с различни налични схеми за улесняване на сравнителните изследвания в бъдеще. От това следва, че съществуващите инициативи, като културната статистика на Евростат и проекта за компендиум на Съвета на Европа и ERICarts, трябва да бъдат доразработени.

- **Развитие на допълнителна подкрепа за международните сдружения за наблюдение на сравнителни данни и практики**

Разпространението на мерките и механизмите във всички държави-членки на ЕС обосновава необходимостта от международни органи и мрежи, които биха могли да предоставят по-точна и независима оценка на данни и практики, както и по-ефективно разпространение на резултатите между целевите групи. Събраните от форумите за изкуство и бизнес данни са ценен източник на информация, но един обединен методологичен подход за събиране и тълкуване на данни би бил още по-полезен. Предоставянето на допълнителна подкрепа за международните сдружения-майки на съществуващите форуми за изкуство и бизнес и другите органи-посредници следва да бъде естествена задача на ЕС, за да се създадат и насърчат условия, които са ползотворни за частното финансиране на изкуството и културата.

- **Повишаване на осведомеността и разбирането на съществуващите данъчни мерки и облекчения**

Основното несъответствие между американската и европейската система не е по отношение на различните мерки (въпреки че понякога това е така), но най-вече по отношение на тяхното прилагане. В Европа благоприятните данъчни мерки са определени в много и различни закони (Закон за данъка върху доходите, Закон за данъка върху наследството и даренията, Закон за ДДС и др.) и са свързани с различни сектори (напр. разпръскване, образование, околна среда). Поради тази причина по принцип липсва осведоменост сред бенефициерите и инвеститорите/донорите/спонсорите. Повишаването на осведомеността и разбирането на съществуващите и планираните данъчни мерки е необходима стъпка към продуктивното използване на съществуващата нормативна уредба. Ефективното използване на правните разпоредби изисква създаване на транснационален каталог или ръководство за даряване с цялостно описание на действащото национално законодателство и национални кампании за насърчаване на използването на наличните данъчни мерки.

➤ **Развитие на публичната подкрепа за професионално набиране на средства**

Друга разлика между американската и европейската система става очевидна, когато се вземат предвид ресурсите, заделени за дейността по набирането на средства. В съответствие с равнището на частната подкрепа за култура в САЩ американската система насърчава добрите практики за набиране на средства, докато набирането на средства е само допълнителен и нередовен механизъм в европейската културна система. При недостатъчни средства за покриване на основните разходи по програмата професионалното набиране на средства изисква целенасочени мерки на културната политика за подкрепа на развитието на програми и стратегии за набиране на средства.

➤ **Повишаване на осведомеността във връзка с възможностите за лобиране съгласно член 167, параграф 4 от ДФЕС (предишен член 151, параграф 4 от ДЕО) относно създаване на политики с отражение върху културата**

Член 167, параграф 4 от ДФЕС гласи, че европейските институции вземат предвид културните аспекти при своята дейност в съответствие с различните разпоредби на Договора. Този член предоставя на институциите на ЕС правомощия и възможност да лобират за културни въпроси, включително механизми и мерки за направляване на частни инвестиции в културата.

➤ **Хармонизиране на мерките във връзка с ДДС, без да се застрашава изключителният статус на културните стоки и услуги**

Хармонизацията на мерките за ДДС се обявява от Европейския съюз като една от възможните пътеки за бъдещо развитие на данъчното законодателство в ЕС. След подобни промени трябва да се внимава да не се разруши вече постигнатото с посочените в настоящото проучване облекчения на ДДС в културата и трябва да се следва примерът на държавите, които имат благодворен, образцов статус за стоките и услугите на културата.

➤ **Осигуряване на подкрепа за форумите за изкуство и бизнес като посредници между изкуството, бизнеса и законодателите**

Форумите за изкуство и бизнес са механизми за посредничество, които насърчават донорите да развиват култура на даряване и насърчават културните организации и артистите да развиват култура на искане. Тези организации могат да поемат активна роля при създаването и насърчаването на партньорства между сектора на културата и сектора на предприятията. Подобни партньорства означават, че бизнес организациите, които подкрепят културни проекти, получават стратегическо познаване на своите марки и видимост, които се насърчават при партньорствата с културните организации, докато културните организации получават по-голяма сигурност при дългосрочното планиране на програмите. Форумите за изкуство и бизнес също така са средства, които се използват за прилагане на практика на преференциални данъчни схеми.

➤ **Насърчаване и обмен на най-добри практики при фискалните политики за насърчаване на частната подкрепа за културата в държавите-членки**

Подкрепата на фискалната политика е много важна при определянето на рамката за по-голямо участие на частни фондове. Държавните служители и органи с авторитет в областта на културата разполагат с ограничено наблюдение върху разнообразието от мерки и средства, налични във фискалната област. Поради това не е изненадващо, че липсва по-голяма подкрепа за повишаване на съществуващите или въвеждане на нови мерки, които да насърчават частните инвестиции в културата. Това положение подчертава необходимостта от наблюдение и оценка на последиците от прилагането на фискалната политика в областта на културата и сравнителен анализ на европейско равнище с цел определяне на оптималните решения. Без извършване на компетентен анализ на данъчните разходи от данъчните органи и министерствата на финансите

всеки опит за подобряване на данъчната среда е воден от идеология, вместо да бъде ясен, прагматичен отговор на една променяща се дългосрочна фискална перспектива.

➤ **Действия в областта на културната политика, водени от различни културни стойности**

Частните инвестиции за култура се влияят от комплекс от фактори – някои са външни за сектора на културата (като по-широката политическа и правна среда), някои се отнасят за донорите (като културата на даряване и предлагане на богатство, включително неговото прехвърляне на бъдещото поколение), а някои са вътрешни за сектора на културата (като ресурси, предназначени за набиране на средства, и култура на искане). Подобен комплекс изисква холистични и многоизмерни в своята формулировка и прилагане действия в областта на културната политика, ръководени от различни културни ценности. Въпреки това едно от основните предизвикателства пред воденето на културна политика е създаването на проактивни механизми, които могат да отговорят на надвисналите промени в социалната, политическа и икономическа среда. Мерките на културната политика за насърчаване на частните инвестиции в културата следва основно да обхванат развиването на компетентности в сектора на културата за създаване на продуктивни отношения с частния сектор. В допълнение, насоките за развитие на културната политика следва да доведат до осигуряването на подходяща законодателна рамка, която да посочва принципите на смесената икономика като основание за постигане на устойчивост.